

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 266 (6283). 1965 ч. ноябрь 11, четверг | Өртөө 2 көп.

Депутат дээрге ажыл-ишчи киж

Сонгукчулар боттарынын сонгуп
алган депутаттын мактап чугаалаан-
да: «эки-ле организацие киж чүвө-
дөр. Улустун сонгуттурган төлөөлөк-
чиги болупун хулааларын чонунун
мурнунга белик харымсалгалымын
биле күүседип турарын сонгукчулар-
нын улус-биле үнөсөп, хулаап көрүп
турары бо састерде илергейлеттин-
ген.

Советтин депутаттынын ажил-чо-
рулгалынын бири черинге —
СЭКП-нин Программалык, партия
биле чазактын чугула айтышкын-
нарын, болупун Советинин, оок
күүсөкчи комитетинин шийтирле-
рин болгаш улус ажил-агый планна-
рын, сонгукчуларын чатыгыларын
амыдыралга чедикшиктин боттан-
дылары кирип турар. А ол улус бо-
лаш харымсалгалыг хулаалге, депу-
таттын хун бүрүдиге болгаш, органи-
зацие ажилы чокка боттанмас. Оок
ажыл-ишчи шынары, организацие
аргасы, хоорайга болгаш калдоге чо-
гаалыктын, тургужу ажил-херек-
те масса чонун оок мобилизастап,
адертип кирип билдини мичангаш
белик үнөсөп ап турар.

Депутаттын үстүндө айыттыган
бедик маушыннын бистин рес-
публиканын Советтерин дыка хай
депутаттары ажил-агый болгаш
культура тургузушкунун аян-бу-
ру адыралында боттарынын улус
үрө-түкнелиг курне болгаш хай-
ниин ажил-херектер-биле көрү-
лүп турар. Тыва АССР-нин Дээди
Советинин депутаты Салчак Самбу-
рович Борзектин инициативасы-биле
«Былал туку», Ленин аттыг база
«Тиндиге» колхозтарын төптөри-
де, оларын фермаларында, хойжу
бригадаларында болгаш еске-даа
турттакчылар черинде турттага
башыннары, культура-амыдыралын,
бүдүрүлгенин тулгаларын туттунуп,
колхозчу суурларын амыдыралында
алган кескү ажалдар кылдыган.

Тожу район Советинин депутатта-
ры Д. Н. Яшинов (мал ачкын), Ак
Ботгадан (ини кадарчылы) олар бот-
тарынын бүдүрүлгени ажил-херекте-
ринин мастерлери болуп турары-би-
ле калы, чонга сурагыл, илпкэй-
лиг хай-иниитчи ажилдакчылар бол-
луп, чон ортузунга кижизилкич
болгаш организацие улус ажилды
чорудуп, партия биле чазактын са-
лып турар сорулгаларын боттандыра-
рычче чонну мобилизастап келген.

Республиканын ыраккы келдө Со-
веттеринин бирээзи Кара-Хөл келдө
Советтик төвү—Дансы-Аксы суур-
нун чурттагычлары суурга чаа
клуб турар, суурнун чагайжылдыга,
ногаанчылыгга чорудар дугайында
саналарын келдө Советке, депу-
таттарга кирип, бо чугула чалгыны
күүседир талазы-биле «колхоз» баш-
таар чер биле Советтин, оок депу-
таттарынын организацие ажилынын
үнөсөпчө чон өөрүшкүлүг белекти-
ган — 250 олуттук чырык, дел-
ең, чаагай клуб кыска хуусаада
турган болгаш ажилдала кирген.
Тарады дыка хай бажыннар, чамдык
сонгукчулар чагайжылтыг бол-
ногаанчылыгын. «Бо ажилда
депутаттын тулгалы Түмөн-оол дарга-
сы тузуг, чаагайжылдыга талазы-
нда доктаамал комиссия эң илп-
тин кирип, тудугчуларын күш-
сөзүм чонни организастаан.

Бо чикетик хай түнелдерин Кы-
зыл хоорай, Чөөн-Хемчик, Кара-Хем,
тур болгаш еске-даа районнарын
ер-чер Советтеринин депутаттары-
нын ажилынын практикасында кы-
зыл хоорай, Чөөн-Хемчик, Кара-Хем,
тур болгаш еске-даа районнарын
ер-чер Советтеринин депутаттары-
нын ажилынын практикасында кы-

Дагестан Автономнуг Совет Социалистиг
Республиканы Ленин ордени-биле
шаңнаар дугайында
ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун
ЧАРЛЫ

Улус ажил-агыйн хажуудеринге чедип алган чедикшиктини дээш
Дагестан Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы ЛЕНИН ОРДЕНИ-
биле шаңнаар.

ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы А. МИКОЯН.
ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1965 чылдын ноябрь 9.

Допчу дыңнадыг

РСФСР-нин Дээди Советинин Пре-
зидиум аш Алексей Михайлович.

СИНГАПУРНУН ТӨЛӨӨЛЕРИ ТӨРӨН
ЧУРТУНЧЕ ЧАНЫПКАН

Премьер-министрин ораакчылар
доктор То Чин Чье баштаан Син-
гапурну төлөөлери 1965 чылдын
ноябрь 4-тен 8-ке чедир Москвага чо-
руп турган.
ССРЭ биле Сингапурну аразында

рүп болур. Ындыг болзажок, үстүндө
чикеткери бистин бүгү-ле Совет-
теринисте ындыг деп саяап канчап-
лаа болбас.

Бистин республиканын чер-чер
Советтеринин чамдык күүсөкчи коми-
теттери өрткөн сонгудалаа депу-
таттары хай нурузуу чаартынып, чаа
сонгукчанын утуп, олар-биле хун
бүрүлүн ажилын суларатканыван
ужурунда чамдык депутаттар бот-
тарынын эрге, хулаалгелерин эки бил-
бейн, депутат хулаалгелерин багый
күүседип турар. Чижээ, Бин-Хем
районун Аржаан келдө Советинин
депутаттарынын хай нурузуу сон-
гукчуларга өчүт кылыр хамаан чок,
белен ужурашпайн турары, бо чыл-
ды октябрьга чедир Совет беш сес-
сия эртирер тургаш, чүгдө ийи
сессия эртирген.

Чер-чер Советтеринин депутатта-
рынын ажил-чорудулазын сонгукчу-
лар оларын ажилынын тодугай,
чонга кескү түнелдерин биле үнөсөп
көр болгаш, Ындыг турбуже, Эриин
районун Советтеринин сонгукчуларын
берген чатыгыларын белин четче кү-
сетпейн турар. Советтеринин органи-
зацие-массалыг ажилында ол эң чугу-
лаа участоку бо келдө Советте мыр-
най утканы чугула четпес чүүл авер,
харын Советтеринин мурнуна партия
биле чазактын агы үдө салып тур-
сар сорулгаларында дүшпөс херек-
тер деп көөр херек. Эриин район бол-
гаш келдө Советтеринин депутаттары-
нын чартык кезин сонгудала өрткөн
үдөс бээр сонгукчулары-биле ужу-
рашпаан болгаш өчүткөтөрүн бер-
бээн, а чамдык депутаттар сессия-
ларга бешин 2—3 уаа олорушпаан,
бүдүрүлге болгаш хай-иниити ажил-
дарга үлөгер-чикжк болбайн турар
таварылгалар бар.

Улус-Хем районун Арыг-Утук,
Чаа-Хөл, Тады районун Багга-
зын, Тожу районун Тоора-Хем ка-
дэ Советтери, Барыны-Хемчик
районун Кызыл-Мажалык суур бол-
гаш Ак-Довурак хоорай Советтерин-
де депутаттар-биле ажил мурнуку
хевээр-ле акиживейн турар. Оок
түнелдинде дыка хай депутаттар
боттарынын хулаалгелерин багый
күүседип, Советтеринин-даа, күүсөк-
чанын-даа ажилында киришпейн,
боттарынын округтарыга ажилла-
байн турар.

Депутат кааа-даа чурттап, ажил-
дап тура, болуп ажил-херектин киж-
изин кылдыр көргүзөр хулаалгелиг,
Чонун Советке сонгуттурган тө-
лөөлөкчиги—депутат болза ылаң-
гыла СЭКП ТК-нын март болгаш сен-
тябрь Пленумнарын шийтирле-
рин амыдыралга боттандыра даш
масса чонун баштыны, организацие
чызы болган турар ужуруг. Ажил-
да четпестерин аскербейн, чаа,
депшилгелиг чүүлдерин тоовайн эр-
тиртер арге депутатта черле чок.
Четпестерин аскеринде чайлат, а
чаа, мурнакчы чүүлдерин дегип,
нептерет—леп, совет депутатка
партиянын даалгазы шак ыныг.

СЭКП-нин XXIII съездинин күш-
ажылчы белектиг уткуур дээш бүгү
совет улус улус политиктиг көлү-
лүшкүндө ажилдап турар. Мичан-
гаш чер-чер Советтери, олардын
депутаттары сонгукчуларын иле-
гелди аларыны-биле күүседир, ком-
мунист тургузушкунун бүгү
участоктарына чаа-чаа чедикшик-
терин чедип алыр дээш илпкэйи
демсежир ужуруг.

Шольниковту РСФСР-нин Министр-
лер Чөвүлелинин Даргазынын бирги
оралакчылыга томуйлаан.

садыг-экономикиг болгаш культу-
тур хараааларын хөгжүдөр ду-
гайында санал-окааларын солчулга,
ай талаларын аразында болтулаан.
Ноябрь 8-те төлөөлөр Москвадан
Сингапурге ужулуп түшкөн.

ПРОФЭВИЛЕДЕРИНИН АЖЫЛЫНЫН ДАЙЫНЧЫ ПРОГРАММАЗЫ

ВЦСПС-ТИН VII ПЛЕНУМУНУН ДОКТААЛЫ

Ноябрь 1—2-де болган ВЦСПС-тин VII пле-
нуму «Улутпуну өргөп башкарыын акижидер,
үлөтпуну бүдүрүлгенин планнаарын сайыра-
гайжыдар болгаш экономиктиг илг берикшиктини
күштөдирер дугайында» СЭКП ТК-нын сентябрь
Пленумунун доктаалы-биле холбаштыр професси-
онал эвилелдеринин сорулгаларын дугайында
ВЦСПС-тин даргазы В. В. Гришинин илгет-
келди чугаалажы көргөн.

Бо айтырыгын талазы-биле хулаап алган док-
таалда чугаалап турары болза, Профессионал
Эвилелдеринин Бүгү-үлөс Төп Чөвүлели СЭКП
ТК-нын сентябрь Пленумунун шийтирлерин бү-
рүлүн биле чугаалажы, оларын чайгыш чок
ууртулга болдура болгаш күүсөдир-биле ху-
лаап ап тур.

Бо үдө профэвилелдеринин ажилынын кол ут-
ка-шынары болза СЭКП ТК-нын сентябрь Пле-
нумунун доктаалын амыдыралга боттандыра
болур ужуруг деп, ВЦСПС санап тур. Профэ-
вилел организациалары СЭКП ТК-нын сентябрь
Пленумунун материалдарын болгаш шийтирле-
рин, үлөтпуну өргөп башкарыын чаа систе-
мазынын утказын болгаш артык шинэлэг чүүл-
дерин, бүдүрүлгенин экономиктиг илг берикшик-
тин боттандырып турар хемчеглеринин чугулазын
ажылчы чоннарга тайылбырап, таныштыра
ужуруг. Ажилчы, специалист, албан-хаакчы бу-
руз бүдүрүлгенин бүдүрүлгени ажил-чоруду-
лазын акижидер талазы-биле болупун сорул-
галарын тодугай билген турары өргөжөк чугула.
Ажилчы чоннарын куажиникиннерин үлөтпуну
куралдарынын дилеп тыварычче болгаш
ажылдала кирирериче улаңдыра херек. Олар-
нын итинде кол чүүлөр болза, бүдүрүлгенин
ажылчы белидери, күш-ажылдын бүдүрүл-
гүн өстүрер болгаш продукциянын шынарын
экижидер, капитал салымшынарын болгаш
бүдүрүлге фонддарынын бээр ажылгы чүүл-
дерин көвүдери, кымалгалын шыгыны чуртун
боттандыра болур.

Профэвилел организациаларынын сорулгалы
болза, ажилчыларын болгаш албан-хаакчы-
ларын чогаалык илпкэйин бүгү хемчег-биле
хөгжүдөр, бот-орудга-чарыгалыг болур чорук-
ту непередиринге дулаалары, күш-ажылдын бу-
дүрүлгүнүн улам ийи өстүрер дээш шүүрү
демсежир, күш-ажылдын болгаш бүдүрүлгенин
сатыга-чуртун бажылаары болур.

Улутпуну бүдүрүлгенин экономиктиг илг бе-
рикшиктин талазы-биле хемчеглерин боттанды-
раарыга дулаалашпаан, профэвилел организациа-
лары бүдүрүлгенин ажилдакчыларын шаңна-
рын чангыс аай дүрүмнүн, негелдерин
болгаш көргүзүлгенин ажилдакчыларын шүү
кирип ужуруг. Күш-ажылдын түс-тузунда
болгаш коллективтиг төлөвринин хемчөлдөрүн
продукциянын саны болгаш шынарында шүү
хамаарыштыр тургузар, болупун күш-ажылдын
болгаш коллективтиг инициатива-биле түнелдерин-
ге, ажилдакчы бурулукун, материал талазы-биле
эң улус сонуургалын хандыра ужуруг. Ажил-
дап кылымшынны техника талазы-биле үнө-
сөпчө нормаларын непередирин, чаа пор-

мааларын шийтээдип алганы дээш ажилчыларын
болгаш мастерлерин дегип шаңнаарынын хем-
чеглерин шыг ажилдарын чедип алыр херек.
Күш-ажылга моральдыг илг берикшиктини
ролюн бедилеринин өргөжөк чугулазын пле-
нум айткан. Профэвилел организациалары ма-
териалдыг сонуургалды моральдыг илг берик-
шиктинин ажилдары-биле шыг дүштүрерин
чедип алыр ужуруг.

Социалист чарышка ууртулганы акижиде-
ри, ону организастаарын Ленинчи принципте-
ри—чарыштын калбаа-биле ажык болурун, түн-
елдерин денелгелит, дуржулганы практика
кырыга катаптап болурун, бот-бодунга аш-ху-
лукту дулаалашкын шыгыны сагырын ханды-
раары—профэвилел организациаларынын хулаа-
гези. Азынган хулаалгелерин күүсөдиринге чары-
штын кижикчилеринге таарымчалыг байла-
ларын тургузуп бээр дугайында, мурнакчы дур-
жулганы неперелерин таралар дугайында онза са-
гыт салымшынын салыр херек.

Социалист чарыштын чарымыс кезин бол-
гаш уламчылакчы коммунист күш-ажыл
дээш шийтээдип мөөн сонгаар-даа хөгжүдөр
болза чогуру. Бүгү-эвилелдин социалист чары-
жын адырал аайы-биле организастаан дугайында
хемчеглерин министрстволар болгаш төп ал-
бан черлери-биле калы ажилдап кылып база
боттандыраары ВЦСПС-тин президиумна, проф-
эвилелдеринин төп комитеттеринге дааскан.

СЭКП-нин XXIII съездинин алдар кылдыр
бедик хулаалгелерин алган болгаш социалист
чарыштын организастаан бүдүрүлге коллективте-
ринин инициативанын пленум ийи-биле дет-
каан. Ол үнелг эгелешкенин Коммунист пар-
тиянын ам болур XXIII съездинин курне план-
нарын күүсөдиринге, бүдүрүлгенин көвүдери-
ге, продукциянын шынарын акижидеринге, күш-
ажылдын бүдүрүлгүнүн өстүреринге чаа-чаа че-
дикшиктинер-биле уткуур дээш массалыг чарыш-
ты калбартып профэвилел организациаларыга
пленум дааскан.

Бүдүрүлгени өргөп башкарыныга, ону план-
наарында, бүдүрүлгелерин ажил-агыйжы бу-
дүрүлге ажил-чорудулазынын, ажилчыларын
болгаш албан-хаакчыларын күш-ажылдын ба-
за амыдырал-чурттагызынын айтырыларын
шиитирлеринге ажилчы чоннарын калбаа-биле
кириштерин профэвилел организациаларын
чугула хулаалгелерин болгаш ВЦСПС-тин пле-
нуму санап турар. Профэвилел организациалары
бүдүрүлгени планнаар талазы-биле план орган-
нарын, министрстволарын, төп албан черле-
ринин, эвилелдерин республикаларын Мини-
стрлер чөвүлелеринин ажил-агый органынын
болгаш бүдүрүлгелерин ажилында илп-
кэйи кирип ужуруг.

Ажилчыларын болгаш албан-хаакчыларын
бүдүрүлге чөвүлел хулаалдарын болгаш анаа
хулаалдарын ажилчы акижидер өргөжөк чугу-
ла. Бүдүрүлгелерин ажил-агыйжы тускайлап
чорун калбарткан, бүдүрүлгенин экономиктиг
илг берикшиктин күштөдирер байдалда
коллективтиг керээни ролу бедит турар.

Профэвилелери ажилчыларын болгаш ал-
бан-хаакчыларын күш-ажылдын база амыды-
рал-чурттагызынын байдаларын акижидер ду-
гайында сагыш салымшынын улам улау-биле
илергейлээр, ол адырга хай-иниитин контро-
люн күштөдирер хулаалгелит. Күш-ажыл хой-
лугарын шыгыны сагырын, бүдүрүлгедө күш-
ажыл камгалаан акижидер, айыл чок чорукту
техникалы акижидер, амыдырал хандырылган
акижидер дугайында айтырылгала кошкаш ли-
вес кичээгенин салырын ажил-агый органа-
рында негээр херек.

Бүдүрүлгенин белик культуразы дээш ший-
тээдип калбарткан Москва, Ленинград, Киев,
Баку, Иваново, Рига болгаш еске-даа хоорайларын
ним улутпунун мурнакчы коллективтеринин
эгелешкенин бүгү хемчег-биле деткири болгаш
непередир өргөжөк чугула.

Боттарынын хулаалгелерин чедикшиктин күү-
сөдиринге өргөжөк чугула таарымчалыг байла-
ларын тургузуп бээр сорулга-биле төп болгаш еске-
даа адырал комитеттеринин, а ол ышкаш
профэвилелдер чөвүлелеринин ажил-чорудула-
зынга өскерилгелерин үлөтпуну өргөп башка-
рыын адырал аайы-биле организастаанынга
болгаш ажил-агыйжы ууртулганын чаа систе-
мазында дүштүр кирип чогуру.

Төп комитеттерин болгаш профэвилелдер чө-
вүлелеринин кылдыр ужуруг тодугай ажилла-
ры ВЦСПС-тин VII пленумунун доктаалында то-
дарткан.

Профэвилелдеринин адырал болгаш эвилел-
дер аразынын организацие ажилында ылаптыг
дүштүрүлгөн болур чорукту хандыра, проф-
эвилелдеринин ажилынын дегилдин бедилери,
оларнын организациаларын ажил-чорудула-
зын ажил-агыйжы сорулгаларын шийтирле-
ринге, үлөтпуну ажилы акижидеринге бил-
диги улаңдыраары өргөжөк чугула дээрин док-
таалда чугаалап турар.

Ажилчыларын болгаш албан-хаакчыларын
мелерин бедилеринге, күш-ажылды коммунист
бү-биле көөрү хөгжүдиринге, болупун ажил-
херан инициативтиг болгаш чогаалык көөрү-
ге, бүдүрүлгедө ажил-агыйжы хулаалгалыг чо-
руларынга бүдүрүлге-массалыг, кижизилгелге бол-
гаш культура-массалыг ажилды бүгү хевирлерин
дээр ажилдарын профэвилел организациалары-
нынга пленум хулаалгелит. Профэвилел, ажил ша-
гында олорулар, ажилды үрөй кылыр чорукту
болдура, социалист өңүнү аң кеткилд өскө
көрүп турар кижилерин догандыр хай-иниитин
өптөш чок чорун болгаш бүгү шыгыныкын
тургузары өргөжөк чугула.

Коммунист партиянын, оон Ленинчи Төп Ко-
митетинин ууртулгалы-биле профессионал эвил-
елдери ажилчы чоннарын инициативанын улам
илпкэйи хөгжүдөр дээринге бүдүрүлгени
ВЦСПС-тин пленум илергейлээр. Профессионал
эвилелдер СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунун
шиитирлерин амыдыралга боттандыраары бот-
тарынын бүгү күштерин салып, партиянын XXIII
съездинин төлөпиг уткуур.

(СЭТА).

ВЦСПС-тин
президиумунда

1966 чылда
коллективтиг
керээлер

МОСКВА, ноябрь 9. (СЭТА-нын
корр.). 1966 чылда коллективтиг ке-
рээлер чарар дугайында ВЦСПС-тин
президиум доктаал ундурган. Улут-
пунун, тудугун, транспортун,
харылаанын, келдө ажил-агыйжын,
сатыгын, инитин чедикшиктин
черлеринин, чонун амыдырал хан-
дырылазынын бүгү бүдүрүлгелеринге
болгаш организациаларында ол ажилды 1965 чылдын декабрында
болгаш 1966 чылдын январьда чо-
руткап турар ужуруг.

Улутпуну өргөп башкарыын акижидер,
планнаарын сайыра-гайжыдар болгаш экономиктиг
илг берикшиктин күштөдирер тала-
зы-биле хемчеглерин боттандыра-
ры бүдүрүлгелерин ажилынын түн-
елдерин акижидер дээш демсел-
че ажилчыларын болгаш албан-
хаакчыларын хандыкчыларын
чугула чөпсө болур коллективтиг
керээлерин ролу тыга бедилерин-
ге илг бээр деп ол доктаалда чуга-
лап турар.

Коллективтиг керээлерин чарары-
нын мурнуна 1965 чылдын тургу-
зула ийи талалыг хулаалгелерин
күүсөдиринин массалыг хулаа-
зын организастаары өргөжөк чугула.
Хулаалгелдин түнелдерин авер,
пех, элчег хулааларыга чугаала-
жыр.

Чаа коллективтиг керээни белек-
кээринин болгаш чарарынын үеаи-
де ажилчыларын, инженер-тех-
никтиг ажилдакчыларын болгаш
албан-хаакчыларын саналарын
массалыг чыгыр чугула. Бүдүрүл-
генин ажил-чорудулазын акижиде-
ринге, орулгалыг болур чорукту бе-
диктеринге каныг хемчеглер чорут-
туган турары, күш-ажылдын бол-
гаш амыдыралын байдаларына,
ажыл төлөвлеринге ол бүгү калы-
гыт салдыра болган турарын
ажылчы буруз билген турар та-
лаа, коллективтиг керээни төлө-
вилдин хулаалга чугаалажыр.

Ажилчыларын, инженер-тех-
никтиг ажилдакчыларын ийи авер
хулаалары болгаш конференция-
лары 1966 чылдын коллективтиг
керээнин төлөвилдин 1965 чыл-
дын керээнин күүсөдиринин түн-
елдери-биле калы көөр.

Совет эрге-чатырынын 50 чылдыг уткууру

Россиянын улусчу талантыларынын көрүлдөзү

Бот-тыынгыр уран чүүлүг Бүгү Россия көрүлдөзүн 1967 чылда эр-
тир дугайында РСФСР-ин Министрлер Чөвүлели доктаал ундурган. Ун
көрүлдөзү Россиянын социалист Улус революциязынын чартын чус чыл
оюнун байырлалыга холбаштыр чорудары ол.

Көрүлдөзүн зоналар аайы-биле түнел көргүзүлгенин 1967 чылдын
март-апрельде Москвага, Ленинградга, Горькийге, Донда-Ростовна, Воро-
нежи, Свердловскиге, Новосибирскиге, Иркутскиге болгаш Хабаровскиге
эртирер. Бистин Төрөз чуртувустун найысалыгы болур түнел ном-
черте уран чүүлге хандыкшылдыг ийи муң киж кирип.

Ам болур ол көрүлдөзүн сорулгалы—бот-тыынгыр уран чүүлү улам
ыңай хөгжүдөр, оок ийелгил уран-чечен денелдин бедилери, бот-тыын-
гыр коллективтерин ажилчыларын, албан-хаакчыларын, колхозчуларын,
интелигентияны болгаш өөреник аныктарын хандыкшыдыра болур.
Совет эрге-чатырынын 50 чылдыг туураснаатна база бистин Төрөз
чуртувустук магалыг чаагай херектерин, оок маддырыг тагузун, комму-
низм тургузушкуну совет улустун чедикшиктинин ырдап көргүсөн
чаа чогаалдарын тургузар талазы-биле көрүлдө үзүндө улус ажилды чо-
рудура.

Россия Федерациязынын чогаалчы эвилелдери—чогаалчылар, ком-
позиторлар, чуртчулар эвилелдери, театр болгаш ыры инитилелдери улус-
чу уран мергежилди көрүлдөзүн белектиг болгаш ону эрткиреринге
калбаа-биле кирип.

РСФСР-ин Министрлер Чөвүлелин Даргазынын ораакчысы В. И.
Нечасовту баштады көрүлдөзүн организацие баштаан. Организацие
составында совет уран чүүлүг болгаш улус чырыкшынынын
суралыг амыдакчылары, парлаганын төлөөлөкчилерин кирген.

МОСКВА, ноябрь 9.

(СЭТА-нын корр.).

Совет шагданын бойырлалы

МОСКВА, ноябрь 9. (СЭТА). Совет
шагданын Хунгел тураскааткан
байырыг хурап Эвилелдер бажын-
нын колонналыг салыгы болган.

Хуралды СЭКП-нин Москва хоорай
комитетинин секретары Н. А.
Кузнецов айткан. СЭКП Төп Коми-

Мурнакчыларын демтеглээн

Совет шагдаа хунун бистин тур-
тувустук ажилчы чоннары байыр-
да эртирер турар. Ол хунге турас-
кааткан байырыг хурап Туран хоорай-
нын культура бажынынга болуп
эрткен. Районун шагда салбырын
нын начальныг эш Сизых орта
илеткел кылгаш, мурнуна шагдаа
органнарынга ажиллап чоран, ан

пенсционер Чыдын-оол, Трайков олар-
нын аттарын алап, шагдаанын дейте-
нантылар Чырыншай, Губанов
оларнын боттарынын хулаалгелдин ак
сөзүлгил күүседип турарын демте-
лээн. Эки ажилдап турар улусчу
дружина командирлер Ивановту

НИКОЛАЕВ. Мурнуу Буг хемини зринде чаа чуртталга чериниң нинти хевир шикчи. Фото Н. Дудченкоуу.

СЕНТЯБРЬ ПЛЕНУМУНУН ШИИТПИРЛЕРИН—АМЫДЫРАЛГА

БУРУНГААР БАЗЫМЫВЫС

Сентябрь Пленумунун шиитпирлеринде соруз кирген Кызылдын даарыныкта комбинацияны амычтынары Октябрь революциянын 48 чылын күш-ажыгы чедипкинери биле уткаан. Мурнуулазынга болаарга, бо чылын бистиң даарынык-чыдарымыс өзген бурунгаар базым-нары кылган, ыңчалаа-даа бисте ажыглаттырмаан аргалар ам-лаа бар.

Будуруде фондларын чөптүг ажыглайын турганымыстан, мур-нундагы планнаашкын системазын болгаш өргөлөп башкарынын талазы-бисе четестеринин уржуун-дан бисе моондактар болган чок та-варын бээр турган. Оң уламындан 9 айларын план күсөөлөдигини түңнелди үндүрүп көөрүскө мур-нундагы кол экономикти көргүзү-лөр — нинти сан-тун, оң иштинде бараан продукциянын хуулары 100-тен аман-даа, бүдүргөн кыл-дарымыс бурун саартырмаан болган. Оң чылдагыны чүдө? Бүдүрүлө программаны сандыг организация-ларын, базаларын чагын барым-даалар, бистиң комбинацияны долу кү-чүзүнө дүштүр балдылаан. А бел-ден продукцияны саартылаже кире-ринин көрөзүн бо чылын баштай-гы кварталында удуз чарган. Эрт-

кен чылдын төңүзүндө чагыглардан аңгыда сандыг организациялары өзгөн кыш хевириниң бараанын бистен алы-рын күзөп, чагыг кылган. Херегел-чилерин негелдиги хандыларын оралдашыныса-даа, бистиң ком-бинацияны бүдүрүчү күчүзү артык ассортимент кылдырып дүшпөс турган. Оң аңгыда өстөр баа чок. Байдалан чамач уштарыны? План-наттыгын чамач кылдылары — сороккалар, уруларга плателер дөң шыкш чамач чагыгларын өзгөртүп бүдүргөн, немелде чагы-ларын кылды өгөлдөдиги.

Оң иңай, ажымы-биле чугаалаар-га, бараан саартылаже — кол эконо-микти көргүзүп санаттай тур-ганында өлчө кичинегиңиң салбайн турганымыс билдирген. Пленум өрткөндө бистиң комбина-цияны документи-биле таныжыл, чаа өзү-биле ажыдаарын шиитпир-лөө. Эрткен айдын түңнелди бистиң чедипкинерини херетчелер турар. Продукцияны саартылаже 102 хуу болган. Планда ажы 2 муң рубль-дин кылдыларын саткан. Ийн-ле муң рубль шөөлүг өзес түн дээр чугаа-жук. Мурнууда алардагы күсөө-лөр көргүзүлүсү биле каттышкан, ол оң айларын саартылаже планын көргүзүп дугаап шыдаан. Ийн-

чалза-даа моон соңгаар экономикти көргүзүлүсү улам экижир дээр-анга бүдүрүл бар. Келир чылга бү-дүрүлө программаны планнаарга ТК-нын Пленумунун айттышкы-ны-биле ажыдаар бис. Бистиң ком-бинацияны экономикти болганында, бү-дүрүлөгө кол экономикти көргүзү-лөдиги санын өзгөрткөсүн чүзү-дүзүп көрдүм. Оң өчтө болгаш үчтүтү чигилер, куудуу эвеноун ажыдагыларын бот-идегиңиң көдүрү, ажылга чогадыкчы сава-ларын киргизген илг бээр.

Ам безин бис биче механизация-ны айттыргаларын шыкшыкын шиитпирлөөгө аман болгон. Чижээ, ин-женер М. Ивановичи саваалы-биле даарынык машинаын маймын өс-көрткөн шөөлүгө хевириниң тин дөң, чараш аларган болгаш машина дүргөн ажыдаар аргалыг болган. Оң шыкш Пленум шөөлүгө бистиң бүдүрүлөгө чеди чогадыкчы са-валарын шиитпирлөөгө.

Кылган турар продукцияны са-артылаже дөң, ол херегелчелерин негелдиги хандыларын дөң, улам чүтүлдүг ажыдаар бис.

Е. МАСЛОВА,
Кызылдын М. Раскова аттыг даарыныкта комбинацияны үдүг экономикти.

Чүгө ындыг болганыл?

Чөөн-Хемчик районда «Искра» колхоз кожазы Ленин аттыг кол-хозту социалистик чарыкка кылдыр-ган, ажылынын бүгү айлырларына эки көргүзүлгө чедип алырын хү-дөөлөп турбүжө, күрүңгө эът са-дарынын планы 9 айлар иштинде чүгө 85,4 хуу, сүтүн 66 хуу, дүң-түт 69,8 хуу болган. Моон кол чыл-дагыны чүдө?

Эрткен кыжын № 2 ферманын инженер ажаалга багай болганында артык баксыраанынын, эдерилгенниң ногуру уелерин өрттирип, тарып боо-адылганы үе-шаанда кылбааны-биле бо чылын инженер орайтап төрө-ниң, «ол шыкш кышкы, чаксы уе-лерде саар инженерин чегмерте-лери эки организация чорутпанын» түңнелди колхоз күрүңгө сүт са-дарынын планын хүсөтпеге ол. Устүндө күрүскөн четтестерин чылдагыны-биле 1965 чылдын 9 айларында төрүр 100 ишекке оша-штыр чүгө 64 бызаа камталап алды-ган.

1964 чылда колхозтун зоотехни-га Доста-ол шөз малдын чугаа-зын чогуру үеинде организация чорутпанын-биле чамач койларга ко-дуру, маалгаар тыттын, койларын хөй хураганын өлүп хоран бол-гаш аарынын уламындан төрө-н койларын күжү арып баксыра-ан чорук чаксы кыргылданы саа-зат-кан. Күсүк агарлашынын орайта-

дып, соой берген үеде чоруткан. Бо чылдын чаксы кыргылданын болгаш чайгы агарлашынын ба-гай организация чорутканында колхоз 8 тонна дүктөн каражаа-дып, дүк планын күсөдир аргазы чок болган.

Колхоз моон эки түңнелдерин че-дип ал болур аргалыг турган дээр-зин чамач мурнакчыларын чижээ көргүзүп турар.

№ 1 хойжу бригадала хой тарып боозадир техник ш Мажаа 1964 чылда ол ажылды эки чорутканында болгаш хойжуларын кызымаккай ажыдаанын түңнелди бригада төрүр 100 хойга ошааштыр 94 хуу-раганы камталап өстүргөн. Оң бри-гадаын хойжулары Дамдин-Сүрүн төрүр 100 хойга ошааштыр 109, Шаранин 107, Лагаа 103, Эртине 102 хураганы алганнар.

Х. ДОРЖУ.

ХОСТАЛГА ДЭЭН ДЕМИСЕЛГЕ МЭЭН ҮЛҮҮМ

1918 чыл чүвө, Ынчаарда Улут-Хемини Торгалыг өрткөндө улаа-чылап халп турдум. Чаа-да он сес хар чедип, эр апарган үем-даа ол чүлө. Өрткөдиги улаачылары болгаш өскө-даа чалча айбычылары шүптү-ла ядылар турдуусу, бистиң кылдыр ажымыс дээрге, феодалдарын айбы дукаалын күсөдиги, хамык-ла калдыг ажылын кылдыр.

Ол үеде Торгалыкта турган үжөн хире ак казактар өрткөдиги ядылар бистерин бастып-дорамчалап, араатанчы-биле аажылап турган. Харын-даа бистиң өөрүсү Бис-оол, Кара-Сембил оларын амы-тынынга четкен. Шак ындыг дерзин чорукка шылашпай, ол өрткөдиги дерзин чорук ужуз мөңз таарашкан. Ын-чала-даа Улут-Түлүш сумузуун Шойдан демчи мени туткан, чаагым-че дөргөн каккаштым, Шагаан-Арыг өрткөдиги ажыдаар кылдыр алба-дапкан. Анаа ажылап турган, Адыг-Түлүш Чүдүм-биле ужуражым та-ныштым. Ол дээрге революсу хөө-нүг, көчүгү эрес-дидим, утангыр ки-жи чүвө. Оон-биле танышканым мени болгаш өөрүмү база-ла революсу хөөнө кжирип, ак казактарга, фео-далдарга удуз өжөөн кылкыт ха-йындырган.

Аска-Чотчу дээр лама база-ла ак казактарын талазынга туруп, яды аттарын шаажылап туруп берген. Чааанада камынар, Оюнар кө-жуунда моол феодалдарын от-рядтары чедип келген; Россияда хаан казакты дүжүрүп, эрге-чагырга адымдарын хулаңа көп, Совет эрге-чагырга турупкан, ыңчангаш Ты-ваанын ноюн, дүжүметтери оон хөө-лөп дүжүрүп, моол феодалдарга чал-шып турар деген чугаа база-ла дым-налы берген.

Даштыкы эжелекчилерин чок кы-лып, Тыва черден үндүр сыырап, чурт иштинин дайыннары-биле шы-гымы демиселди чорудар, ядыларга хостаалганы, дөң эргелгич чорукту, аас-кежиктиг амыдарды бээр дээр кы-зыл партизаннарын Тываже чоруп орамын дугайында медээни Өк чораш арат Хууракай дымнадып кел-тен. Ол чорук адымдар биске өөрү-нүг, чаа мөңз болуп дымнадып. «Кызылдарын бир кезек бөлүү Усту таараша, Улут-Хем ол чарында келген-дир, оларын кжирип алыр хе-

рек» деп, Адыг-Түлүш Чүдүм биске дымнадып. Дүне када бис өрткөдиги аттар-биле кызылдарын Улут-Хем ол чарында кжирип алган, Чүдүм биле кады Хем-Бедиринге че-дир дээр ол дүне-ле чорупкан бис. Анаа чедө бээривисе оларын өөрү база-ла ында чедип келген болду. Чүдүм болгаш мени база өскө-даа кжирип Шеткинниң команда-лаан партизан отрядыга кирдиги.

Он хире тыва аттар бистер орус кызыл партизан-биле каттыжыл алгаш, Хем-Бедиринге шүргүп ки-рип келген ак гвардейлерин чылча шаагарынга бодуустуң, биче-даа боа, удуз-хууусту кирген бис. Степан Григорьевич дээр партизан ашаа турган, ол мени огуз дээр, мөңз аажок ынак кжи чүвө. Актарга удуз демиселге ол өлгөн, оң Степан дээр алган ыңчаар-ла алганым ол, ыңчангаш орус партизаннар мени Сте-пан кжирип аларган. Степан Гри-горьевичиниң өжөөнү негеп алырын килени мөңз кылтыккан.

Революсу чоруду дээр кара ба-жынаткан кжирилерин кызыл пар-тизаннар база-ла хостаан. Оларын арзында Маады Дүктү, Маадыр-оол, Шаралай, Суруза, Менчик бол-гаш өскө-даа аттар бар болду. Оон алдыда Усинскиге турган кулак-тарын куудангы, кичинизге тур-ган аттарын кызыл партизаннар биче-ла хостап алган. Кулактарын өчү-хөргөзгөн, илг-хевин яды аттарга партизаннар үлөп бер-ген. Октябрь революциянын бол-гаш Ленин башкынын дугайы кы-зыл партизаннарын аттарга чу-гаалааны эң-не кол чүл болган.

Дайыннарга удуз канчаар демисе-жирин болгаш оон-даа өскө хөй чүдүлдерин кызыл партизаннардан өө-рөнип, көрүп, билип алгаш, төрө-н черикс Улут-Хем өөрүкү-ман-найлыг хал келдиги.

Орус партизаннарын Оттук-Даш-ка турган төлөкчилеринге кылды камын шериглерин отрядын дээр-зин халдаашкын кылганын дугайы 1920 чылдын күзүндө дымнадыс. Ол чорук тыва аттарын улут ки-лени хайныктарын. Кылды шериг-лер анаа боттарынын калча үлө-лө.

диглерин чурттагы чоңу ортузу-га үлөлдүп туруп берген.

1921 чылдын чазынында бөлүк аттар бистер, боттарымын пар-тизан отрядымыс тургускаш, кылды дээрбичилерге удуз демиселчиге белетенип кирипкен бис. Ол-ла ча-зын, бир-ле катап дая хазында сезен хире аттар 200 ажыг кылды-тарже шааар халдаашкын кылды-мыс биске чүгө 11 лачын, 7 бер-даан база элэн каш бистаным, ча-гырылг боллар бар. Кыдаттар дээр-ге чүс ажыг ламчыларым, 2 пулемёт-тук, үгөр боодарыг болгаш өскө-даа чепектердиг. Сезен кжи ий устүп алгаш, кылды дээрбичи шериглерин ий талазында келеп келген. Баш-тайгы бөлүк боол-лаа берген. Оон кылдаттар биске хөме бугарту-лө берген. Ынчап бавар орта, бистиң ийги болуусу оларын артында боолал эгелен. Ийн талаан шак ың-чаар сымалдыр бөлүк бээривисе, кылды чамач даназанын бажынга ак аржылым баалаш, бажы ажыр чайып, дүжүп бээриниң демдизин до-раан-на көргүзүпкен. Бүгү чепсөн октаарын негелдиги кылдырыс-ка, олар бистиң негелдизе Этуар бугү чепсөн чангыс черге беле ол-тапкан. Оларын шүптүзүн анаа тут-кулап алдымыс. «Силерин орус пар-тизаннар деп боладым, тываалар деп билген болуусу силерге черде дүжүп бербес ийик бис, көчүгү-ла чактым» деп, кылды чамач ам көп ачым туттуруп, хомудал хорадында даа аажок болду.

80 хире тыва аттар биске-моон-гү-биле ык чепсегелден 200 ажыг кы-даттарын дүжүп бээр кылдыр ың-чаар албадып, эрес-дидим адымшкын кылган чорудуусу, кызыл парти-заннарын үдөгөр-кжизин, оларын да-йынчы уран тактикаын өөрөнип би-лип, ону ажылаанымыстан болган.

1924 чылда Чааанага чоңуң дай-ыннарын үндүрүп келген уулу-нун базарында база кирди. Чаа тургустунга Тыва республикага, оң намыс болгаш чааанага удуз чурт иштинин дайыннарын хөдөлкж-кисирин үдөгөр-кжизин база-ла үтүлөп турган. Оларга удуз демиселге бо-дунун улаууну база-ла кжиршти-рип чордум.

С. БУЛЧУН,
1923 чылдан бээр нам кжигүүн, персоналдыг пенсионер.

ШЫН-ДЫР, КОМСОРГ

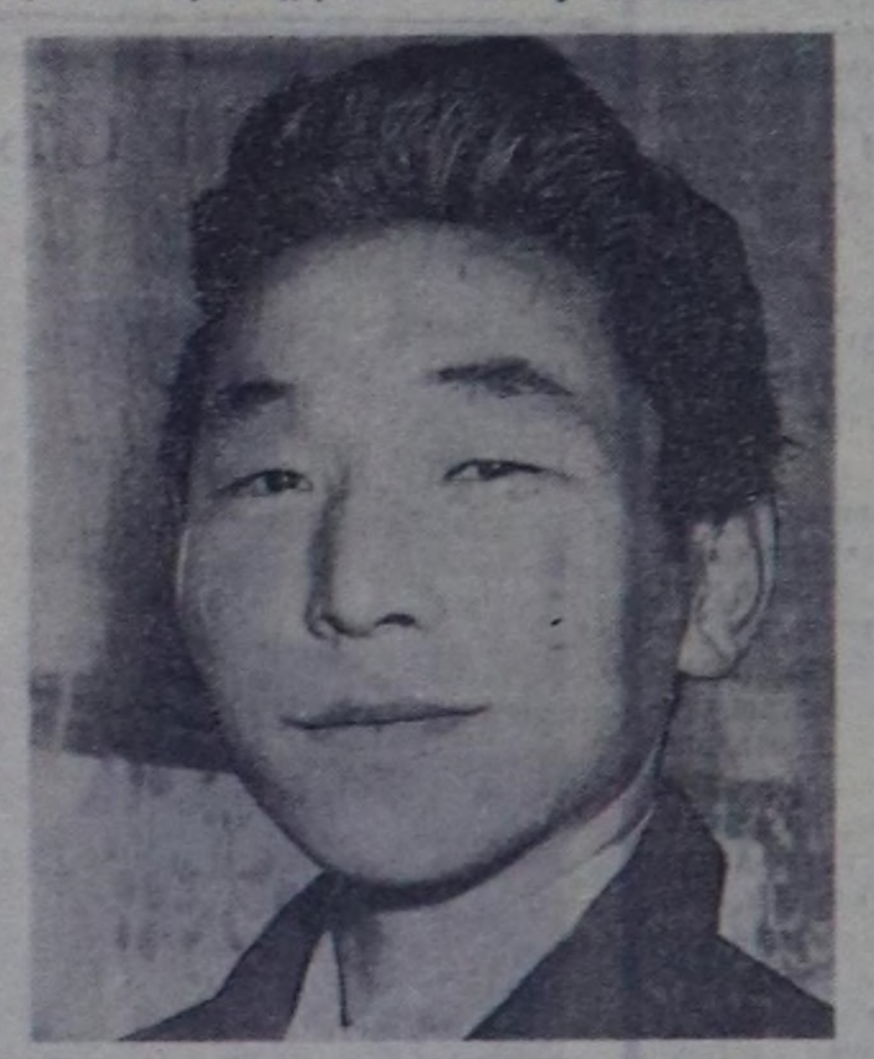
— Нөдз комсомолчу-лар дээрге, школчылар эвес-ле болгай, хурал азы оон-тоглаа кемжээ организациятаар дээр бол-за, аныктарын дораан-

на чый дыртып албас сен, олар ыран фермада азы шөлдө ажыларда болур—деп, Виктор Ну-лундарынын чугаала-нын утпаан мен.

Виктор — клуб эрге-лекчи, а партия кежи-гүнүгө кандидат Ни-на Дамба ында бот-ты-вынгыр уран чүүл бел-гунгүн удуруткучу. «Шериг албанын эртри-геш келчир, силерни манзар бис, оолдар» деп баштап ырыны бөлүк колхозчу кыстар эки ырлап өөрөнип алган-нар, а халашкан солдат Владимир Плотникий биле Михаил Павлов олар «Оолдар, эх, оолдар» деп революсу ырыны ырлап турда, та-аланчы-ла! Олар чүгө магалыг эки ойнап-хөг-лөп билир эвес, база кы-зыман күш-ажыкчызы болуу кундулди чалаап ап турарлар. Оларын баштыкчызы В. Нулун-дарый боду чүгө «Тилелге» колхозтун мурнакчы механизатору эвес, база Би-Хем рай-онунун мурнакчылары-нын бирээзи. Ол кыску чер адырыганын үе-зинде 108 га, оң эште-ри Волода Сенги 103,

Александр Толстухин 102 га черин чарган. Комсомолчу кыстар Ан-сан-оол Бичирмаз төс айларын түңнелди деп икентен 1267, Надя Сефен 1200 кг сүттү саткан. Комсомолчу аныктар эртен дымштарын хүнде кыш-таптарже мал чени сөөр-түп шөфти организас-тааш, 20 тонна сигени ыран кыштага чедир-ген.

— Колхозтун комсо-мол комитетинин чаа составын соңгаан. Не-дзениң комсомол органи-зацияларынын ажылын чүгө сан-биле үнөлөр шын эвес чамачын кжи-лер бар, бис ыңчаар эвес, а чаа, чогадыкчы езу-биле адымдарын оралдажыр бис — деп Нулундарый чугаалады. Шын-дыр, чедипки-нерлиг бол, комсорг! Д. АНАЙ-ООЛ.
Чурута: В. Кулунда-рый.
Фото С. Феоктистов-туу.

ЭН МУРНАКЧЫ

Тываның чөптү-биле чорсаарларын байлаа—даг-дүгүн ажыдап кылдыр фабрикалык адым көз бажык, оон бедик хооразын анык хоорай Ак-Доварыктын кайы-даа талазында кыстур турар. Анаа ажыла ушактар. Транспортерлер, үрүмкүзү, арыскаар болгаш сорт-таар машиналар дамчыттыр даг-дүгү шүжүк-ла турар.

— Фабрикада ажыдап турар эзелчелерин эң өзгөргөчү дуга-ын чугаалап көрүңер—деп, комбинация директору Чамит-Дор-жу Баймырович Ондардан айтыр болуңарга, ол мыкчаар харыс-лаар:

— Инда ажыдап турар эзелчелер хөй. Олар база-ла бүдүрүлө чериниң төлөвилеге көрүңер күчүзүн долу-биле шыгээдиги алмы-рынга ийкейлиг киришкен. Ынчалаа-даа анык тускай эртемниг Анатолий Александрович Савинге удурткан эзелч СЭКП-ниң XXIII съездинге адыр болдурган социалистик чарыштын бирер черин ээлеп, шүдүрүп ажыдап турар.

Эзелчегин чачыныны эш Савин коллективте билдиги башка-рып, ажылашын организастап, күш-ажымы чаа-чаа чедипки-нерин чедип ол турар.

— Бистиң коллективте хөй национал кжирлер ажыдап турар. Олар чурттуң амыдыралында чугаа байырладарын төлөтүп бе-лектер-биле үлдүрүлгө кыдыса берген. Октябрьдин социалистик Улут революциянын 48 чыл оюнга адыр болдурган чарыкка ки-ришкен, эртен айның бүдүрүлгө планын хууса бетинде 120 хууза

күсөткенин бистиң эзелчеге рапорттаан—деп, Анатолий Александрович чугаалап.

«Тыва даг-дүгү» комбинациянын чорсааралы апарган бо эзелчегин шолбанын база бар. Оларга дериде машинистери Чечек Ооржак, Нина Золотухина, даг-дүгүн саваалар машиналарда ажыдап турар Иннокентий Николаев, Мондуш Кудур-оол, башкарыкчы Людмила Шорикова болгаш өскө-даа хамааржыр.

Мурнакчыларын бирээзи Людмила Шорикованың чугаалап тур-тары болза:

— Красноярскин төвү металл институтун бо чылын дооскан дөрт инженерлерин «Тыва даг-дүгү» комбинацияга ажыдаары-биле чоруткан чүвө. Орта мээң чедип алган тускай эртемим—башкарыкчы инженер. Бодум болгаш өскө өөрүм дооскан тускай эртемим Этуарга ажыдап турар. Бистиң эзелчеге чүгө эртен айда эвес, а сөөлүг беш айларын дүрөзүндө мурнакчы эзелчеге санадып, бедик көрү-зүлгөдиги чедип ал келген. Бо хире найырдыг, демки коллективте ажыдап турарыма чорсаарларым мен.

Анатолий Александрович Савинге удурткан эзелчегин кжизүү-нери Октябрь байырлаанын соонда улам эки ажыдап, СЭКП-ниң XXIII съездинге адыр кылдыр эзелчеге санында 9 тонна бөдүң даг-дүгү болгаш 17 тонна шилтинген продукция бүдүрүп планын үр-гүлүч ажыг күсөдигини шиитпирлөө.

А. ИРГИТ.

ТҮННЕЛДЕР ЧҮНҮ КӨРГҮСКЕНИЛ

СЭКП Тыва обкомунун бюро-зунун доктаалын Этуарга чорут-кан республиканың культура ал-бан черлеринин хөй-ниги күрө-лөзү Улут-Хем районуну культура албан черлеринин ажылын эки-жидеринге, чон ортузунга ийе-кижизиндегиле ажыдаарын күш-тедирлеринге болгаш коммунист-тиг тургузушкунуну сорулаарын амыдыралга күсөдигинге ажы-лык чоңу мобилизастаар херекке, пропаганда ажыла бедик де-нелде чорудалыг удуз илгичи берген СЭКП-ниң Улут-Хем рай-комун ух күрөлдиги чер-черде пар-тия организацияларын боттут удуруткучы-биле, ол шыкш ми-ла Советтер, комсомо, профес-сел организацияларын чун бү-дүргөдиги кичинегиңиниң деткичези-биле чорудуп келген.

Культура албан черлеринин кышка белеткелерге эртен чы-лын болуп турган четтестерин ка-таптап дээр, клубтар, кызыл булунарын септелген чоруду-ларын графитин кылдыр ажы-дарын планын райкомиссия кы-лып чоруткан, оон күсөдигини контролдоп, ол айтырларын боттарынын хураалына каш улаа чугаалажы көргөн. Чижээ, Чаа-Хөл көдөз Советтин девискээри-де клубтар, библиотекалар септе-лгенин канчаар чоруп турарын дугайында көдөз Совет даргазы эш Лопсанын илгелени район комиссиза дымнаш, бар четте-стерин илгелди, ону эер талазы-биле практиктиг дузаны көргүс-кен.

Хөй-ниги көрүдиги «Күш-

ажылаң хостуу» колхозта пар-том болгаш колхоз баштаар хире (партком секретары эш Д. Х. Дугур-Серен, колхоз даргазы А. И. Анапиренко), Жданов аттыг ко-хоз (партком секретары О. К. Шинт-оол, колхоз даргазы Б. С. Кошкар-оол), «Улут-Хаа» совхоз (партком секретары С. Оуур, ин-женер П. Я. Моисеев) көрүдөгө партияны удуруткучу кыштал-лап, культура албан черлеринин материалдыг базалын быгыла-рын хуу бүрүңү кичинегиңиң ал келген. Бо чераеда парткомнар культура албан черлеринин уду-рукчуларын илгелкелерин пар-тия хураалдарына тургузуп, ол ажылаарын экижидеринге уга-ган хемчелерин ал чоруткан.

Тодарай чижекке «Күш-ажы-лаң хостуу» колхозта чоруткучан ажыдаарын демгелдээр-ге ле билдире бээр. Бо ажыла-агынын де-вискээринде турар 4 клубтар кышка эки белеткелеринге, олар ыш-биле хандыртынган. Көжүп чоруп библиотекаларын ферма бүрүзүндө тургускаш, 3 ферма төптөринде кино үндүрүп чер-лерин кылган. Бар клубтарын иш-тики дериглерин, көсүк агитаци-ларын чогуучалыг кылдыр кылган. Чеди чылын сөөлүг чылында кол-хозтун, фермаларын хүзээлге-рин тус-тус черлерде парала ас-кан, социалистик чарыштын түң-нелдигин көргүзүп турар булуң-чар бар. Уа арталык иракын Хендерге сабырынын Хөлүчү суураа ажыдап, чуртталга тур-ларын культурутат негелдизин ба-рымдаалааш, бо чылын ында 80

олуттуг чаа клубту ажыткан. Клуб эргелекчинин колхоз бо-дунун сан-хөөзү-биле тулуп турар. Ында клуб эргелекчинин Түлүш Эрес-оолдун организакчы чоруду-биле бот-тынгыр уран чүүл ко-дур, маалгаар тыттын, хойларын хөй хураганын өлүп хоран бол-гаш аарынын уламындан төрө-н хойларын күжү арып баксыра-ан чорук чаксы кыргылданы саа-зат-кан. Күсүк агарлашынын орайта-

массалыг кжизелерин, бедик де-нелге эртригери чедип алдыган. Борга Хайракан, Ийн-Тал, Чаа-ты, Эйгел-Хем клубтарын кирип болур. Олар «Төрөн чуртувусту күш-ажымын алдаржымын тур бис деп темага кжизелерин эр-тригери чонга созуп болган. Бо чылдын июнь 13-те районуа Ыр байырлаанын эртригери, культу-ра черлеринин ажылы экижидеринге боттарынын үлүг-хууун эки ки-рип турар мурнакчыларын саны районда дык көнүлүн. Оларга Көк-Чыраа көдөз Советтин дар-газы Б. М. Самбуга, Жданов ат-тыг колхозта комсорг Ч. В. Ба-йыр-оол, Оттук-Дашта көдөз клуб эргелекчин Б. Ш. Мандып-оол, Эйгел-Хемде клуб амыдакчызы Хомагыл Чында, библиотекалар А. М. Сарыг-оол, Н. Е. Баргенова, Е. Д. Кондрашкина, П. Д. Блино-ва, Н. Е. Киселева болгаш өскө-лер-даа хамааржыр.

Культура албан черлеринин кө-рүдүлгенин бедик деңгеле эртригери дээр районуну күрөлдө комиссиз-анын (даргазы К. Д. Бузук-оол) кызымак ажылаанын демгелдиз чө-чүгүр. Комиссия бо талазында ажылаш паян Этуарга чорудуп, четтестерин өй-шаанда чок кылып, ажал-агыларын удуруткучу-ларга, партия, совет органдарга өй-шаанда дузаны чедирин келе-никкен бо ажыдаар чурчудалыг чылдардан эки кылаанын. Рай-онда культура албан черлерин чү-гө кышка эки белеткелерге эвес, а оларын иштики чорудуп турар ажыдаары, оон утка-шынары эки-жээр.

Партком биле баш-таар чериниң шиитпирин Этуарга эрги клубту аныктарга спорт за-лы кылдыр эде кылдыр ажылар өгөлөн. Чодураа суураа клуб эрге-лекчин Салчак Тоюн-оол, Ийн-Тал суураа клуб эргелекчин Чо-дураа Байыр-оол олар боттары-нын ажылын план Этуарга эки чо-рулуп турар. Клубтарга кжизиз-диге болгаш агитас-массалыг ажылаар эки тургустунганында аңгыда эт-херексе, оюнга келер ийик-хөп-биле эки хандыртынган. Колхоз күрүңгө мурнууга планын оонаалганы эки күсөдиги турар, маака культура ажыдакчылары-нын үлүг-хуузу хөй.

Ниятизи-биле көрүлдөгө 22 кө-дөз клубтар, 2 культура бажыны-ры, 16 библиотекалар, 20 кино-установаалар, 14 кызыл булуңнар болгаш районуну культура киди-зинин автокулуп киришкен. Кө-рүлдө үезинде району ий чаа клуб ажылаага кирген. «УТКА 25 чыл» совхозтун Иштин-Хем болгаш «Найрала» совхозтун Ур-бун салбырларында клубтарга ойн-накчалар белеткелер черлерин ойн-мей туткан. 3 кезек черлерде дел-гем экранын киноларын көртүзөр кылдыр кылган. Клубтар боттары-нын ажылааны чамач эки чүд-дери кылган, кышка белетке-лери чылдан дык экижээр. Ам улауас «УТКА 25 чыл» совхоз-ту 2 калт, 300 олуттуг культура бажыны ажылаага кирер, ону ба-за-ла бус-биле чылдар кылдыр кылган.

Көдөз клубтарын ажылаага

С. КИРОВ.

Үшкү арын _____ 1965 ч. ноябрь 11 _____

Тыванын аар үлөтүрүнүн база бир чугула тууру «Тыва кобальт» комбинаттын тургустунуп турар сууру — Хову-Аксында чуртталга болгаш амырал хандырылга туугулары улам-на көвүдөп орат. Бо күзүн ында чаагайжылы туттунган чуртталга бажыңнары-

биле кады буудун өмнөдө хоорайжыгажы ажыгалга кирген. Чаа ажылыч стурнун өмнөдө хоорайжыгажы бистин бижикчилеринин бирөөн илженер В. Фунтимоу чуртка тырттырып кааны бо. Эмнелгенин бо улут бажыны 50 орунун кылдыр туттунган.

Чөөн-Хемчик районда

1965 чылдын тарылгазынга үзүмн белектелген чедишкенин чорудары-биле «Искра» колхозун Ооржак-Энчек-Кулакка удурткан аэроау СЭК-инин XXIII съездинде уткуштур чарышты кал-барктан. 746 тонна тараа култураларын үзүмн урунган. Оон бирги арыгашкынын хүн бүрү чорудуп турар. Ол ышкыш 16 тонна картофель үзүмн урунган.

Сөгетинин өң талазында Дүвреннин бүүрелчин шаттарын Ленин атыг колхозтун коммунист Түдүш Осурга узурткан хойжу бригадаларын колданыры ээлан. Оларда 9 кожан шээр мал чаптылар оларлап чорутур.

Бригадаларын малчынары бо чылгы алган хүдээлдерин бига-ай эвес күсүлүп турар. Брига-

да төрүүр 100 хойга олааштыр 80 хурагын, хой бүрүзүндө 2,6 кг дүктү алган. 3 тонна 674 кг дүктү кыргыш ап, олааш-гадан 514 кг дүктү ажыраш күрүгө дужаган. Күрүгө ээт салар чыл планын ажыр күсүткен.

Хойжуларын аразында калбар-ган социалист чарышка шыгжа-рааннар хой. Оларын иштинде Монгуш Байыр-оол 100 хойга олааштыр 105 хураган, хой бүрүзүндө 3 кг дүктү, Монгуш Имажан 100 хураган, 2 кг дүктү алган, белик көргүзүп чедиш алган.

Бригадаларын хойжуларын шыг-тагашкыга ажи белектенген. Бо чылын Чинге-Батыш бир чаа кыштагы немей тузуп доокан. Малчынардан ийи өг-бүлө өгө-кыштаар, оларын өгдери чылыт-

латтыган. Хойжуларын чурттал-га бажыңнары чыгылааттыган болгаш дериттинген.

Бригада ниити күш-биле 80 тонна ситенин, 30 тонна саванын белектен. Кышкы тураларга мал ченерин чедирерин ажи ор-ганизастан.

Шеленин делгем оларларын Тү-лүш Сандай-оолдун бригадаларын хойжу бригадаларын мал ээлеп оларлап турар. «Сут-Хал» совхоз-тун Иштин салырында бо брига-даларын малчынары 70 тонна си-генин белектен, планын ажыр күсүткен.

Кыштагашкыга белектел-ган бригадаларын чоруттунган. Тө-рүтү малын ийи кыштадан ху-раганга чаа калжалар туттунган. Хойжулар кыштагашкыга көжүп үнүлкенер.

С. МОНГУШ.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧЕР БҮРҮЗҮНДӨН

Хүр кыш—элбек сүт

Мажалык сүт-бараан фермазын колхозтун Чөөн-Хемчик районун «Чыра-Бажы» совхозтун муракчы-ларын бирөөн. Чыргак салбыр-нын бо фермазы чыл планын он ай-

Школачыларнын дүзасы

Өвүрүн «Коммунистче орук» колхозтун малчынары амгы үеде мал кыштагашкынын эгелер бер-ген. Кыштагашкыга белектел-ажылыч чорударына колхоз төвүндө сес чыл школазынын өөреникчилери улут дүзаны чедирген.

Хам-Дытта хойжу бригадаларын хой кирер ийи калжазынын көрженин школачылар хоораш, чыгытлаан. Өөреникчилерин чедирген дүзасын-га колхозтун баштаар черп болгаш малчынаар өөрүп чедиргеннин иле-реткен.

Н. ДАРЖАЙ.

Колхозчу ивижилерде

Тожу районун «Май 1» колхозу-нун ивижилери ырак тайгаларда иви-тинин малын баш сайын өстүрүр дөш кымыак ажылап туралар. Бо чылын иви малы 3200 баш че-дирер планын тургаш, 3604 баш чедирген. Ивижилер Ак Андылай, Ак Баджык олаашкан ажылынга ак сеткилди ажылап келгенер. Ак Хөөрүкү 90 мындыан 88, Ма-рийма 80 мындыан 75, Ак Шы-гылай 55 мындыан 51 анайын мен-ди алган.

Фермазын коллектив кышка бе-леткелди багай эвес чорудуп келген: 172 тонна сиген белектеттинген, 184 инек кирер калжазын септеш, 125 тонна одекти олаашкан. Малчынаар чурттаар 17 бажыны чугайлап чы-гытлаш, оларда чаа печкаларын салган. Бо фермадан ангы кыштаг-ларда 110 тонна одекти бөлген.

С. ОЙДУП-ООЛ.

Ийи колхоз баштаар черинге ту-гаа үнүп тура-лаа, ивижилер ча-йын-лаа, кыжын-лаа майгынаар чурттагышаан. Ивижилерин амырал хандырылганынча сагыш салы-ры чугула негеттинип турар.

С. САЯНА.

Солун таварылга

Дус-Лагга ийи ай иштинде ажы-лаар, дус кырынын довраан аш-таар олаашкан Чадананын хөмүр даш резининин булдырарын Бү-дүрүчүр-оол август айда алган, ынаар чорупкан.

Куулар Баянович анаа чедер-ген, довраакты чайлап агадан, Каш хонук иштинде шуудугу ажы-лааш, үлүүн ажыр күсүлүп-лаа келген. Бир черин тапты-ла 6 метр хандыр база бергенде хаяга-лаа, кышка-лаа дөмөлөшкөс бир өлөт-тип чүбө көстүп келген. Кырында довраакты алаар ажи калпакан, ам көөрө хептиг киж болган.

Тывылган кижинин даштыкы хө-вири мындыг: чолдак алгы тонут, тыва кадыг илтиг, овуза (драл-диген хевирлиг) бөртүр, кежегелиг. Оон чөөгүндан база бир овуза бөрт, ыш доврак база ыш хүүрек ты-вылган. Ол кижинин айт мага-бозу болгаш ил-к-хөв ичтин-даа үрелип баксыраан болган. Бөртү чү-биле дарап кылган. Ажычыннар алды метр хандыран тыпкан ол кижинин өскө черде ажап калынар.

М. СЕВЕН.

М. КЫРЛЫГ-НАРА.

Барыын-Хемчик районун Кы-зыл-Мажалык суурунун чамдык ач-тылар четкилеп келген. С. Көмбү-оол белектел чер-биле 100 дини кед-жи дужаар керө чарып алган, а-нап үнгөн, он хонукта чораш 212 дини кеджи дужаган. М. Кенден он хонукта 283 дини өлүргөн.

М. ДЫЛАЙ.

Катап келирин күззэннер

Республиканын хөгжүм-шини теат-рынын тыва бөлүмүн артистери чаа белектен «Арын-нүр» деп шинин Барыын-Хемчик районун колхозтар, совхозтарынын болгаш «Тыва да-дугу» комбинаттын ажыл-ишчиле-ринге көрсүткен.

Хонук артистери Н. Өлөй-оол, Х. Контар, Монгалбин оларын көр-

гүзүлдерин чон аажок сонургаан. Илчиган артистери база катап аалдап келирин илчелг болгаш ажы-ишчилер боттарынын мурундан ба-йырын чедиргенер.

О. КУЛА.

Редантор Н. Н. КУДАНИ.

АКТЫНЫ ШЫН ТУРГУЗАР

«Тес-Хем» совхозтун бухгалтерия черинге ажалы шыгынын соонда кире бөргө, өрө-ишенин, алыр-баарын санапканнар хой-де турар. Совхоз мал ажылыг болганда ол кижилерин хой ке-зий малчынаар болур. Малчынаар үнүп бар чы-да: «менден шын тырткан-дыр» дээр-да, а кол нуруузда шын эвес тыртканынча хомулуп, су-тажырынга-лаа чедер чыгам кижилер бар. «Бух-галтерия боттары чыгыпкан-дыр, өскө кижилер тыгтар түвенин, мөөн акашман тырткан-дырлар, дедир алыр болум» деп-лаа чугалаар кижилер бар.

Бо бүгү чунун чылдаганындан бооп турарла? Бухгалтерия кижилерин алыр акшазын чүгө шын эвес тырттып турарла? Документини эе кылдыр ужурга чүгө таварып турарла? Маңаа кол бурду ветеринария ажылдакчыларына ола-ажыр деп боодар мен.

Ветеринария ажылдакчылары өлгөн, чиккен малдар дугайында акт тургузуда шын эвес кы-лыр, азы четче кылбас чорук көвүдөт. Акты-ларны көрөгө, утказы билдинмес, четче эвес, чо-

гуур маймыкка-лаа эвес, анаа оонак саазыннарда бижип каан болгулар. Чамдык актыларда ма-дык өң-чүзүнүн, назынын, уксазын, инвентар-дыг дугайын, ар-кызын айтпаан болгулар. Оон ылай актынын эгезинге каларчынын орун-га бригадирин, бригадирин орунга каларчынын айтп каан болур. Ийи каларчы болза бирөөнүн база айтпайн баар, хураганнар өлгөндө сакма-иштерини шуут оюн калпакан болгулар. Чамдык-та бир актыга хой малды бижээндө санын белин айтпаш боор.

Маңаа чамдык чижектерин көргүзүп болур. Сат Көк-оолдун бижээ актысында өлгөн хура-ганнарын санын салбаан, шынында 4 хураган болган. Бухгалтерия чери актынын эгезинде кы-мын ады кирген болур, ол кижилер акшааны тыр-та шаап алыр. Чижээ, улут мад амчизи эш О. Чал-дыгыч бижээ актысында бир хураганын бир кижинин илээ үзүп каарга, дирекция чери ону өлгөн ээинден талейтер деп актыга резолюция сазып каан турда, актынын эгезинге бригади-рин ады кирген, алаанга база чугаа бригади-рин ады кирген, алаанга база чугаа бригади-рин ады кирген.

ат салган. Илчиганш, ол хураганын бригади-р талейт кылдыр бухгалтерия чери документ тур-гускан. Ол болза частыргы-дыр. Оон тырткан а-шаны дедир агилер ужурга таварышкан.

Шак мындыг буудулаанын чүдүлөр хой. Бир коданга өлгөн мал дугайында акт тургузуда, бурдулук кижини ылай тодарып херек. Бир эвес хураган болза, анаа хойжу бурдулук бе, азы сакманщик бурдулук бе дээрин ылазылаар ужурут. Когаралын чылдаганын чогум чүдүн болганынын шынын тывары чугула. Совхозтун бухгалтерия ажылдакчылары актылар ажкөргө, чүгө хулаап алырынга өйлөшөй, оларын кан-чаар тургусканын, кым бурдулук болганын хы-нап көөр ужурут. Тускай маймыкка эвес, анаа саазын-на болганга акт дээш чүгө бижип ажкөргө хулаап алыр чорукту соксатса чогуур.

Бо байдалды шынгы көрбөс болза, малчынаар-ны хей черге шуудей, чамдыкта бурду чок кижилерин когаралта таварыштырар болгаш бухгалтерия аппаратынын документтерин катап аде кылдыр чоруктар канчал эттирилер. Мону дарий эдер дугайында малчынаарын негезден Б. ШУЛУУ.

КАРТОФЕЛЬДИ ШЫН АЖААП ШЫГЖААРЫ

Республиканын колхозтарында болгаш совхозтарында 3300 тонна картофель үзүмн урунган азы берлинген планын 82 хууу болур.

Картофельдин үзүмн болгаш чегме хергелер куралавырын шын шыгжаашкынын организетап чорудары көдө ажыл-агый ажылдакчы-ларын чугула хүдээлгени түбү-жө, ол айтырып амга дээр чедир шипиригеттинген. Шыгжаашкын үзүмн продукциянын чидирин, оон шынарын куулаары болгаш күш-ажылы чарыгалдар ам-лаа белик хөөр. Ол чарыгалдарын мөөн алаанда аргаларын терегеп тургаш, өвөжөдөп болур.

Картофельдин кол куралавырын ола өстүрүп турар черлерин шыг-жаары чугула. Чүгө ынан, хей да-жышкын үзүмн тыттып турар үрелишкенин болгаш чидиргенер эвөжөк болгаш картофельдин чо-гуур өй-шаанда шыгжааттары чед-ди алынар. Шыгжаашкын үзүмн картофельдин ылгаттыган артыкчы-лар ажыл-агыйнын малынга немет-де чөм баз болур.

Республиканын колхозтарында, совхозтарында чедер санын шыг-жамыр чердери туттунмаанында, а бар черлер чогуур негелдег дүшпөш-ден, ол ышкыш ында ажылап турар кижилерин арга-мергежи чепте-лген, картофельди ажаап шыгжаа-рынын технологиянын билезинде база ажаап алышкын болгаш шыг-жаашкын ажылдарын хойу ме-ханизациялаанында картофельди бодуна ажи шыгжап калгалаар хөм-чөг хей-хей ажыл-агыйларда ажы-лааттымайн турар.

Картофельди шыгжап тура, ону каным байлаларга шыгжаарын, оон кайы хире чыгып болгаш өл-шөк үндүрерин, шыгжамыр чердеринге хуваан уурамын аргаларын билери чугула.

Шыгжаашкын үзүмн картофель-дин байдалын үрүлчү хайгаарал, оон азы-бүрү чылдаганынааран үр-ел баарин болдурбас дээш баш ушур хөмчөгдөрүн алыр ужурут.

Ажаап алышкын үзүмн карто-фельдин дазыл-чөмшөжин тывалган байдал кештелдин дээш шыгжааш-кынын баштайгы 15—20 хонукта-рында шыгжамыр черлеринин ага-арын өл-шөгүн 85—90 хуу, тем-пературазын 15—18 градуска чед-ир кууладып болбас. Чазын тем-пературазын 0—1 градуска чедир куу-ладыр, ол болза дазыл-чөмшөжин дүргөн үнүп кээрин шаптыктаар.

Температуразын бедире азы ба-дары дазыл-чөмшөжин тынарын күштелдирер, ынанганш олар хой чыгынын үндүрүп эгелээр. Илим-инин болдурбасы-биле салгынааш-кынын чорудары чугула. Хей бөктүт эвес (3—5 хууула хой эвес доврак-тыг) болгаш кымыны 1,8—2 метр кылдыр бедир салдыган, кадык картофельди анаа салгынаашкын-биле сериялал болур. Дазыл-чө-мшөж ажаап алышкын үзүмн хей балыгланган болза, ылангыч олар чөлчөк бокалганда, ол кадык картофельдин артык хей чыгынын үндүрүр болгаш анаа салгынааш-кын-биле сериялал болур. Илчиганш ыдыл картофельди 1,2—1,5 метр-ден кылкынтпайн уура.

Бүдүн болгаш үрөзбөөн карто-фельди 4 метрден-даа кылкынадыр уруп болур.

Шыгжаашкынын багай байдал-

дын шыгжалга черинге дүдүкүсү-диги тыттып каары, урдунган кар-тофельдин ханы калтырынга чедир өл-дөр болу баары, оон үнүп эгелээр болгаш дазыл-чөмшөжө кургап ириндинин тыттып каары көргүсө.

Шыгжаашкынын шынарын ниети байдалдан көөрүндө аныгы, дазыл-чөмшөжин анализин кылып тур-гаш, ылап шын билер алыр. Ол ана-лизин кылыр-биле шыгжаашкын а-зы-ыны черлеринден болгаш кал-тарын дазыл-чөмшөжини шип-вейн алган, оларын холупкан, 10 кг декилгил өртүмк менелдени үр-елин хыналдазын лабораторияны-че чорудар. Хыналдаже чорудар кар-тофельге шыгжаа-дугу картофель-дин азы-бүрү дээжин алынган турары чугула. Чүгө дээрге кылган анализтерин түнелди бүгү кура-лырга хамааржыр.

Бир эвес шыгжаашкын үзүмн курааынын үстүкү калтырынга дазыл-чөмшөжин аарыглары тыт-тып келде, бүгү картофельди ылап колтарбайн, чүгө баксыраанларын оожум ап каалтар.

Маңаашкын бурдуу-де дазыл-чөмшөж үрелип балыгылар. Ил-чиганш ону чүгө кылбас арга чок анарган таварылгада, чижээлээр, куулаарда дазыл-чөмшөжинин 3 хуууу сугланчак бактерияны ириш-кин-биле, азы 5 хууула хой куурап ириниккин-биле ийикке-фитотора-биле аараан болза кылдыр.

Шыгжаашкынын үзүмн шыгжа-мыр черинин температуразын болгаш агаарын өл-шөгүн үрүлчү хай-гаарал көөр. Температураны хынаа-ры-биле эжик аскарга 2 термометри бирөөн шаладан 20 см, ескежи 2 метр бедик черге азар. 3-ку термо-метри шыгжамыр черинин ортузу-га шаладан өрү 150—170 см де-келде азар. Агаарын өл-шөгүн психрометр-биле хөмчөк. Ол ахма-т-

даларын шыгжаашкынын баштайгы үзүмн бир хүнде-де 2 катап, а кы-жын 1 катап чорудар. Чазын тем-пература өскөргөндө хыналдазын күштелдирер.

Эрткен чылдарга бодаарга бо чы-лып ажыл-агыйлар картофель шыг-жаар черлер-биле элөөн эки хандыр-тыган. «Межегей» совхозта 700 тонна, дуржулга станциянда 800 тонна болгаш «Элөгес» совхозта 700 тонна картофель кирер шыгжаа-ла черлерин ажыгалга кирген.

Агрономун сүмези

Бирги эадчеге үзүмн матери-алынын шынарынче «улуг сагыш» салышкынын угаандыры чугула.

Устунде көрдүгөн негелделерни күсүлүп болза, чүгө ынан ажы-агый бурду үрелин куулаарын чидирг чок камтал ап, 1966 чылда картофель тарып олутурунун планын чедишкенин күсүлүп бо-дур.

М. ХАЗБУЛАТОВ, агроном.

ЧЫЛДА ШЫН СОЛУНУ

ЧАГЫДЫП АЛЫРЫНЫҢ

Солунку чагыдып алырының саны кызыгаар чок

ЧАГЫДЫП АЛЫР ӨРТЭЭ:

Чылда — 6 рубль,
6 айда — 3 рубль,
Үш айда — 1 рубль 50 көпеек.

Чагыдылганы харылзаанын бүгү конторалары, салбырлары, бүдүрүлгелерде, организацияларда, колхозтарда, совхозтарда хөй-ниити төлээлекчилери хүлээп алыр.

Номчукчулар! Бистин солунувусту чагыдып алырынче далажынар!

РЕДАКЦИОННЫ АЛДЫН: БЫНА, ШЕТИКОВ — БРАЧЕНКО суручтуу, бажы №3 ТЕЛЕФОННАР: редакторун 24-63, редакторун орадакчыларын 35-21, 25-36 харымсалгалы секретарын 23-35 партиянын секретарын 23-54. агитация болгаш пропаганда база көзө ажыл-агый калкына 37-13, өлөтүр калкынын 22-64 чага. ажыл-агый бажы калкы корреспонденттер база совет тургузат болгаш амырал калкына 21-27, иштин аформация калкынын 20-60 бухгалтериянын 31-75, редакторларын 21-47, 27-41 Солун калкын барганда 32-75 телефонга алгалар.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүленин чанында парлаг эгелелдин типография.

ТС-01076.